

Volodymyr Rafejenko (Ukrajina)

Narozen 1969 v Doněcku, vystudoval rusistiku a kulturologii, pracoval jako redaktor, dnes ve svobodném povolání. Psát začal na vojně — aby se nezbláznil, knižních vydání se však dočkal až na konci devadesátých let: romány (*Stručná kniha loučení*, 2000; *Prázdniny čarodějů*, 2005; oceněný *Descartesův démon*, 2013) i sbírky básní (*Tři dny uprostřed týdne*, 1998; *Soukromý sektor*, 2003). Aby uživil rodinu, napsal pod cizími jmény na čtyřicet dalších knih. Jazykem jeho tvorby byla donedávna ruština. Jeho fantaskní styl kritikové porovnávají s tvorbou Nikolaje Vasiljeviče Gogola, Saši Sokolova nebo Venědikta Jerofejeva. Doněck musel opustit na jaře 2014, usadil se v Kyjevě. Donbas je podle něj místo, kde „nejen kulturu, ale i lidi chápali jako něco navíc k šachtě, fabrice či podniku“.

ukázku přeložily Jekaterina Gazukina a Tereza Chlaňová

Opustit město či neopustit? Byly dny, kdy se stávalo očividným, že je třeba utéct. V polovině března na shromáždění v centru města zabili Dmytra Čerňavského, ukrajinského patriota, ještě úplného mladíčka. Naděje ubývá, ozbrojenců přibývá. Podporuje je místní policie a tajná služba SBU. Většina separatistů vzešla z kriminálu, jako Gorkij z lidu. Pak jsou tu ještě poradci, kádroví příslušníci ruských zvláštních služeb, profesionální žoldáci a ti, co v tom všem hledají romantiku. Těch posledních je člověku neuvěřitelně líto, což ještě umocňuje Chomovu rozpolcenost intelektuála. Možná že mají pravdu, přemýšlí teskně.

Možná že je vším vinen Západ? Možná že vinen je. Proč ale Západ, jako i dřív, zůstával na západě. Zato z východu lidí přijíždělo čím dál víc. Banditi a městští blázni se pěkně vybarvovali. Po nocích střelba a rabování, přes den skandování hesel, mítinky a plakáty. Suškin se strachem hleděl na ozbrojené lidi. Byli čím dál troufalejší, nabuzení zbraněmi a mocí. Cítili se jako hrdinové, vždyť tak obrovské město získali bez boje. Chomu znepokojovala Evropa stojící na prahu velké války. Jenže když se díval na opilé přivandrovalé zločince z Rostova, myslel na to, že inferno poznalo své vlastní lidi.

A ze všeho, co se odehrávalo, ho tohle děsilo úplně nejvíc.

Celé jaro a začátek léta se nebe, obtěžkané strašnou budoucností, řítilo dolů. Plakalo dešti. Nelítostně chrtilo proudy vody. V parku vedle domu lezlo tolik slimáků, že se z toho člověku dělalo špatně. Hlemýždi a žížalami se to jen hemžilo. Přes cestičky neustále přebíhaly velké opovážlivé šedivé myši. Za pětadvacet let, co žil v tomhle městě, Suškin poprvé viděl něco podobného. Ovocné i okrasné stromy začaly kvést současně, čímž zcela porušovaly lhůty stanovené přírodou. Kvetla lípa i višně, střešma i jabloň, kaštan i šeřík, jeřáb i meruňka. Tak nezkrotně a neúnavně, až se chtělo plakat. Příroda se loučila s životy těch, jimž bylo souzeno v nejbližších měsících spočinout v zemi. Kompenzační mechanismy bytí.

K milovníkům ruského světa se Choma nepřibližoval. Do jejich reality se vžít nemohl. Dívali

se na něj očima akvarijních ryb. Proplouvali kolem na vlnách Léthé, dotýkali se ploutvemi tříd a ulic, budov, stromů a měkkými pysky ochutnávali mozky kolemjdoucích. Kladli černočervené jikry na zdi bytí, na zrovna kvetoucí lípy a kaštany. Mávali nervy napjatými jako ocelová lana, zpívali písně, mluvili nesmysly, v nichž tu a tam probleskovaly i zcela smysluplné myšlenky. Pryč s gaunery! přečetl si onehdy Suškin na poněkud špinavém transparentu vedle budovy oblastní správy. Zbavit se jich by vlastně od věci nebylo, pomyslel si rozrušeně. Otázkou je, nakolik je to v podmínkách okupace proveditelné. Na náměstí hřímají hlasy. Sluneční vítr. Vůně kvetoucích lip. Chraplavá ozvěna megafonu. Dunění ohromných reproduktorů.

Básně sovětských básníků a písně válečných let. Suškin to vše zvláštním způsobem rozpoznával a zanedlouho pochopil, o co se vlastně jedná.

Existovalo impérium a zmizelo. Jeho zánik se překrýval s dětstvím a mládím. Někdy člověka přepadl smutek, když si promítal barevné diapozitivy, jimž se říká paměť. Je tam máma a táta. Pláž na kose, léto v rose, ruce v malinách. Mléko v krabičkách, co vypadaly jako pyramidy. Kefír ve skleněných lahvích. Politbyro. Plastelínoví oslové ze sovětských loutkových animovaných filmů. Vyprávění o tom, jak třicet pohádkových kreatur hledalo štěstí. Ale malý člověk se bát nemusí. Spi, synáčku, houpy hou, ať ti líčka rozkvetou. Ozbrojenci, kteří přišli letošního jara do města, naháněli větší strach.

Na letošních jarních shromážděních bylo cítit ono známé aroma. Trpké déjà vu. To, co bylo nyní možné zachytit ve vzduchu města Z, se dalo šmahem definovat jednoduchým a mile znějícím slovem habaďúra. Člověku tanuly na mysli rudé šátky, pionýrské nástupy, rázná oddílová hesla. My jsme malí kabrňáci, Leninovi vzorní žáci. Noční můra, ale ve skutečnosti jen vítr klouzající po spáncích. Dětské mozky to téměř nezasahuje.

Vždyť pro dítě je hlavní, aby mělo šťastné dětství, neřeší ten politováníhodný fakt, že sionisté se domluvili s americkou vojenskou klikou.

Ano, to byla ona. Bezútešná, drzá doba, nasáklá sověštinou. Nešlo ji nepoznat. Vždycky tady byla. Za tu dobu, kterou Sovětský svaz potřeboval, aby jím prolitá krev vyšuměla, tahle habaďúra nikam nezmizela. V devadesátkách, když v mělkých akvarelových kalužích všude pomalu dohníval komunismus, v Z propukla kriminální revoluce. Do města se vecpalo inferno, stejně jako černý penis do bílého poklopce. Jako pulsující síť dopadlo na celou oblast. Splynulo se sovětskou habaďúrou a přeměnilo se v cosi třetího.

V televizi mluvili o nezávislosti Ukrajiny. A v Z se závislost stávala čím dál silnější. Byla tíživá, takřka narkotická. Umírali lidé, oblast opouštěli podnikatelé a patrioti, kteří zůstali naživu, i když silně pocuchaní. Lid se tak jednoduše nevzdával. Ale marná snaha, holoubkové. Vytrvejte, krajané, čeká nás úchvatná budoucnost, říkal v televizi další z prezidentů země. A obyvatelé Z prostě mizeli. Zakopávali je na zanedbaných hřbitovech. Stříleli je zblízka na bulvárech prostoupených nehasnoucím světlem. Zalávali je do betonu, topili je v rybnících, věšeli je na starých stromech, zasazených ještě za sovětských časů. Nasávala je černá smršť, která kroužila nad městem.

A unášela je s sebou do podivných dálav, o nichž měl i Choma naprosto neurčitou představu. Do města Z vstupovalo inferno a západ slunce byl překrásný. Čas plynul jako vždycky, jenomže teď nebyl tím nejdůležitějším zákon, ale pravidla podsvětí. Jenom kupole

chrámů. Ranní a večerní liturgie. Vyzvánění zvonů, zvonění na poplach, šábes a také měsíc ramadán. A jenom modlitby té hrstky spravedlivých, kteří ještě zůstávali věrni Hospodinu, držely nebe nad městem Z a nad stepí, prosycenou pelyňkovou hořkosladkou vůní, šumem větru v trávě a tichým zurčením pramenů.

Suškin uklidňoval Ljusju, hladil ji po vlasech, šeptal jí do zarostlého klína vonícího mátou a líbal ho. Brzy to pomine, všechno určitě skončí. Ber to prostě jako takový karneval. Do prdele s takovejma karnevalama, říkala Ljusja. Hleděla očima velkýma a černýma, jako jsou noci nad anektovaným Krymem. Nic se už nevrátí a nic už tady nebude.

Vzpomínáš si na Slávika a Kláru? V noci k nim přišli tři se samopalama. Varovali je, že jestli ještě jednou na svém webu napíšou něco nelichotivého o ruské ideji, vyslouží si kulku do břicha. A? Suškin si sedl na pohovku a začal škrtat zapalovačem. A nic. Ljusja pokrčila rameny. Vzali si věci a ráno odjeli. Zatímco jsi spal, mluvila jsem po telefonu s Klárou. Nechala klíče u kolegů. Poprosila mě, abych se postarala o kočku a zalívala kytky. A je potřeba vyzvednout nějaký papíry u ní z trezoru v kanceláři. Jaký papíry? Říkala, že důležitý, pokrčila rameny Ljusja. Nojo, zachmuřil se Suškin. To jsou ty tvý kamarádky. Vždyť to ještě dopadlo dobře, dodala Ljusja. Taky mohli nakrásně skončit ve sklepeních bývalého SBU. Sedí tam snad málo lidí? Co by pak bylo s jejich dětma? Choma si povzdychl, přičemž pozoroval sluneční záblesky, které běhaly po stěně.

Za oknem hlasitě a vesele vrzal kolotoč. Štěkal pes. Ljusja čekala, že Choma něco řekne, ale nedočkala se. Zvedla se a odešla. Suškin pět minut poslouchal crčení vody v koupelně. Vlahý vítr nadouval plachty závěsů. Na dětském hřišti se smály a křičely děti. Bolely ho oči a myslel na to, že už kolikátou noc po sobě nemůže normálně spát. V centru se po nocích střílí. Kdyby člověk aspoň věděl kdo a proč, ale hlavně kam? I když možná je lepší to nevědět, pomyslel si náhle. Obránci ruského světa už okrádají až příliš. Banky, obchody, soukromý byznys. Přičemž ne kohokoliv bez rozdílu, ale jaksí namátkově. A tím je to ještě strašnější. Už to město neznáš. Nemáš ponětí, jak v něm žít a co od něj očekávat.

Městská doprava jezdí normálně. Zaměstnanci komunálních služeb sázejí květiny, uklízejí ulice, vyvážejí odpadky. Ti, kdo město Z neopustili, jdou každý den do práce. Ten pořádek je obdivuhodný, i když na to vlastně nikdo nedohlíží. Lidé zůstávají lidmi. A město plné jako číše, které zurčí potoky, rybníky, říčkami, šumí zářivě se zelenajícími stromy, voní květinami, zůstává městem.

I když všechno čím dál víc připomíná divadelní dekoraci pro nějaké představení. Vládní vojska jsou na přístupových cestách k Z a brzy se zde bude bojovat. Blíží se válka. Kolem už dávno umírají lidé, a tady jsou fontány a květiny. Život ve zřítelnici tajfunu.

Modré nemrkající oko, ticho před bouří. Vůně květin je příliš plná. Brání dýchání a životu. Syté aroma zrychluje puls. Je parno a dusno. Chuť těch nejobyčejnějších potravin — chleba a piva — je výraznější. Cukr je příliš sladký, sůl je přespříliš slaná. Nebe svou pronikavou modří spaluje čelní mozkové laloky, člověku cukají zorničky a dostává žízeň. Zvuky a pocity jsou

zostřené, pulsující jako dlouhotrvající bolest. Pohavní styky jsou nesnesitelné. Rozhovory, úsměvy, muzika, vítr. Překrásný svět, jemuž chybí harmonie.

Vrátila se Ljusja, sedla si na pohovku a dívala se skrz otevřené balkonové dveře ven. Něco se porouchalo, řekl Suškin. A nikdo to nedá do pořádku. Ani hamleti, ani ofelie, ani OBSE. Teď tak zajet do Kodaně, řekla Ljusja. Sednout si na lavičku v parku Tivoli a dát si cigaretu. Strašně se mi chce žít, Suškine! No vždyť žijeme. Nežijeme, přežíváme. A bude to ještě horší. Jsme teprve na začátku. Věř mé intuici. Ljusja má pravdu, pomyslel si Choma. Ale pro ni je snazší z města Z odjet. Kromě Suškina nikoho nemá. Choma, ten má strýčka a děvče Lízu, adoptivní dceru zemřelé sestřence. Ti nikam nepojedou. Zůstat či utéct? Toť otázka. Kdyby člověk věděl, pronesl Suškin a provinile se přitom usmíval, co z toho je sen a kde v něm začíná skutečnost. Ljusja znaveně pokrčila rameny, zapálila si cigaretu, zahalil ji dým. Kdy se rozhodneš?

Nechápeš, že ve městě zůstat nemůžeš?! Zítřka si promluvíme se strýcem. Choma se snažil nedívat se do Ljusjiných trnkových očí a začal se oblékat.

Za celý den si nenašel čas, aby jí zavolał. Vrátil se za soumraku. Zvuky kroků se rozléhaly jako ozvěna v prázdném dvoře. Okna bytu byla temná. Vstal, uvařil si kafe, vytočil číslo. Nikdo to nebral. Vypil tři hrnky kávy, snědl obložený chlebiček. Sedl si ke konferenčnímu stolku v obýváku, zapálil si cigaretu a zatelefonoval čtyřicetkrát za sebou. Vyšel na balkon, vydýchal se a zavolał dalším třem lidem.

Tentokrát byl úspěšnější. Pak si objednal taxíka. Přijel mírně pomačkaný žigulík. Suškin skočil na přední sedadlo a uvedl adresu. Proč jsi mě volal? Taxikář si rozmrzele odplivl z okna a zamračeně se podíval na Suškina. Vždyť jsou to jen dva bloky. Pěšky by to bylo rychlejší. Jenže já tam potřebuju být okamžitě! Okamžitě! Choma zakřičel, hlas mu přeskočil do fistule. Rozkašlal se. Můžu si zakouřit? Takže poslouchej, řidič pomalu vyndal z palubní desky zapalovač a zapálil mu, dáš padesát, nebo nikam nejedem. Dobře, jsem pro, hned souhlasil Suškin. Kdesi daleko, podle zvuku za hlavními městskýmirybníky, jedna za druhou začaly pálit dávky ze samopalů. Přes čelní sklo bylo vidět, jak kolem prošla opilá dvojice a přitom se zlehka klátila v mírném světle pouliční lampy. Žena se chechtala a zakláněla hlavu. Ve dvou prstech držela cigaretu a ta se rozpadala ve větru na jiskry. Jasně, chápu to, kývl řidič. Natáhl se a podíval se do zpětného zrcátka. Nastaly takové časy, že se po centru člověk večer neprojde. Ale ty mě taky pochop. Jo, já to chápu.

V Suškinových ústech se tabák mísil se slinami, v nichž bylo příliš mnoho kofeinu. Nemilosrdně mu bilo srdce. Nakysle sladká pachůť Brazílie. Zoufalá chuť na koňak.

Heleďse... Řidič si vrazil do úst obrostlých ryšavým plnovousem pomuchlanou cigaretu. Jestli to máš na chvíli... Prostě, přihodíš ještě dvacku, a já tam u toho kanclu počkám. Jsou to kancelářské budovy, ne? Ano, jsou to kanceláře, s úlevou přikývl Choma. Kanceláře, samozřejmě že kanceláře. Tak domluveno? Taxikář se usmál nečekaně přívětivě. Domluveno, pousmál se Suškin, domluveno! Chápeš, začal mluvit horečnatě, moje přítelkyně zmizela. Že zajede ke kamarádce do práce. V budově ji viděli před hodinou, ale doteď nepřišla domů.

Volám jí, ale nebere to! Suškin se odmlčel, několikrát rychle potáhl z cigarety, vyhodil nedopalek z okna. A prostě nikde jinde být nemůže. Rozumíš, v tomhle městě kromě mě nikoho nemá... Zarazil se, všiml si totiž, že řidič ho poslouchá jen na půl ucha. Ale nemohl přestat. Nakonec sklesle umkl, bez nálady, ostře pociťoval svou nicotnost. Znovu jí volám, nebere to. Pořád dokola...

Napadá mě samozřejmě všechno možný... Jsme tady! Řidič se díval trpělivě, ale uštěpačně. Tak vystupuješ, nebo co? Jo, jasně. Choma vzal zvlhlou dlaní za rukojeť dveří, podíval se kolem. Jen běž, kývl taxikář, já počkám. Ale fakt si pospěš. Dávám ti deset minut, víc ne. Jaký je to patro? Druhý, řekl Suškin. Ve druhém patře se svítí, kývl taxikář a podíval se vzhůru. Tak už běž. Ať jsi hned zpátky. Na místě vrátného nikdo nebyl. Chodba byla prázdná jako Murakamiova próza. Písně větru v rozbitých oknech. Každý krok se rozléhá ve spáncích. Dveře na záchod jsou otevřené. Někdo nezavřel kohoutek, voda teče tenkým přerývaným čůrkem. Suškin z jakéhosi důvodu pečlivě kohoutek zatáhl, vypnul světlo a pevně zavřel dveře. Chtěl vyjít po schodech, ale zmáčkl tlačítko výtahu. Dveře do místnosti 305 jsou otevřené, na tmavou chodbu padá proužek světla. Chodba je temná, prázdná a mizí do nekonečna. V synkopovém rytmu bzučí zářivka. Ljusjo, zavolal Suškin, Ljusjo. Udělal tři kroky rovně, vešel do dveří.

Zabili ji sekerou nebo něčím velmi podobným. Ležela u okna, ruce měla rozhozené do stran. Kancelářský pták, který se pokoušel vzlétnout. Krev se proměnila v černé zrcadlo.

Hned vedle ležela červená dámská kabelka. Džíny měla umazané od krve, ale halenka zářila oslňující bělostí. Suškin se přitiskl zády ke stěně. Pomalu se sesunul dolů a přes tričko cítil chladný drsný povrch. Zakryl si hlavu rukama, hluboce vzdychl a až tehdy začal křičet. Kdesi v dálce mu v odpověď stejným tónem zakvílela tovární siréna. Zpod stolu na křičícího Suškina zelenýma očima klidně hleděla kočka. Přičichla si ke krvi, poodešla a upřela pohled do okna, v němž se pomalu vlekl žlutý srpek měsíce.